

azokat soha vissza nem vontunk, soha azokkal ellentétes dolgot nem állítottunk.

Ezt többes szám első személyben mondom, de természetes, hogy egy olyan lap esetében, amelynek "minden közleményéért szerzője felel" s amely nem is vállalkozott arra, hogy egyetlen párt, egyetlen irány szócsove legyen, az ilyen kijelentés különböző mértékben vonatkozik a különböző felfogású munkatársakra, még a vezető munkatársakra is. Ugy érzem, Ön ezt a körülményt sem veszi kellően figyelembe s például K. Havas Gézának a földreform elleni érveit vagy Hatvány Bertalannak nemely elviselt poltikai hagyomány iránti gyengédségét úgy olvassa fejünkre, mintha lapvélemény lett volna. Holott mi, a szerkesztők, mindekettejükkel a lapunk hasábjain vitatkoztunk /igaz, főképen az első számokban, program-tisztázó periódusunkban/ s felelősek legfőbb azért vagyunk, amit ma visszatekintően is helyeslek, hogy egy olyan ragyogó tollu Henry-George-istának, mint a szegény, azóta meggyilkolt K. Havas, s egy olyan művelt és jószándéku szellemi bolyongónak, mint Hatvány Bertalan, egyáltalában helyet adtunk. ^{újra} Ön teljes mértékben méltányolni látszik, hogy hasonlóan nagy helyet, sőt később nagyobbbat kapott a Szép Szóban az azóta szintén meggyilkolt Horváth Béla, akinek a tételes katolicizmusba vetett és nyomatékosan kifejezett hite minden geometriai számítás szerint távolabb esett a mi világfelfogásunktól - s az Önétől is - mint a K. Havasé vagy akár a Hatvány Bertalané. ~~Miért?~~ Mert lehetetesen úgy látta, igen helyesen, hogy amikor a fasiszta ember telenség és utszéliség elterpeszkedése a "jó" és "rosszak" összezapásává egyszerűsíti a készülő világháborút /ez volt Petőfi látomása, melyet szegény Gáspár, kit azóta szintén a németek gyilkoltak meg, egyszer a lap élén közölt/ akkor össze kell fogni minden valamit érő emberrel, aki a "jó" oldalon áll.

A Szép Szó ezt a tömörülést akarta létrehozni, ennek gondolatvilágát szolgálta, nem a "polgári demokrácia"-ét. Azok közül, akik a szerkesztésben részt vettek, József Attila és Fejtő Ferenc marxisták voltak; lehet vitatkozni azon, hogy a marxizmust helyesen értelmezték-e - ez eldöntetlen kérdés az ő esetükben is, másokében is, világszerte - de vállalták és vallották, tehát "polgáriak" nem voltak s mellesleg szólva trockijisták sem, mert ellentétben a trockijistákkal nem sokalták, hanem keveselték a kommunistáknak a polgári és ~~XX~~ a szociáldemokrácia iránt mutatott együttműködő hajlandóságát. Remenyik sem volt polgári; szocialista volt; hogy később megbotlott /amely botlását én, mellesleg szólva, minden görcsűs tárgyilagosságom ellenére sem vagyok képes olyan szigoruan elbírálni, mint otthon szokás, hiszen másoknak sokkal súlyosabb dolgokat elnéztek/ az ugyanolyan kevéssé polgári demokráta ténykedés volt, mint szocialista. Németh Andorban, ki egyik vezető munkatársunk s esztétikai dolgokban tanácsadónk volt, lehetett ~~X~~ polgári ~~KÖLÖNKÖZÖKÖLŐSÉG~~ az az "esztétikai ~~KÖLÖNKÖZÖKÖLŐSÉG~~", hogy lukács-györgyösen fejezzem ki magam, s az a kacérkodó révület, amelyet idegeiből semmi élmény és felismerés nem tudott kioperálni, de politikai meggyőződése szerint ő vagy szintén marxista volt, vagy magán-anarchista, vagy semilyen; és semmiképen sem polgári demokráta. S voltak köztünk olyanok is, mint Horváth Béla, Hatvány Bertalan, Bóka László, néhai Hevesi András stb., kik már csak azért sem lehettek polgári demokráta, mert ezt tulságosan baloldali meghatározásnak tekintették volna, de akik mégis jöttek velünk - már ameddig jöttek, mert némelyikük levált - a néparcvonalas remény útján, a fasiszmus ellen.*A szerkesztők közt ketten voltunk, Gáspár Zoltán meg én, akikre a polgári demokrácia megjelölése valamennyire ráillett. De mi sem titkoltuk, sőt eléggé világosan és nyomatékosan kifejtettük, hogy a magunk posztját a polgári vonalszakaszon az utóvéd posztjának tekintjük az egyetemes demokrácia harcában; hogy nem a laissez-faire-t akarjuk megmenteni, amelyet már eltemetni is untunk, de igenis meg akarjuk védeni a polgáriasság és liberalizmus minden hagyományát azok ellen, akik azt "jobbfeől" igyekeznek megreformálni vagy kiirtani, a fasiszmus irányából, az ujjáélesztett, vulgarizált és militarizált hűbéruri elgondolások érdekében. Sem a liberál-demokráciát, sem a katolikus demokráciát nem tartottuk szégyennek olyan értelemben, ahogy a feudál-fasiszmust és a náci-fasiszmust igenis annak tartottuk; de, legalább is a magunk személyére vonatkoztatva, nem vettük komolyan - s ki is fejtettük, hogy nem vesszük komolyan, illetve, hogy csakis azt ápoljuk és szeretjük benne, ami egy felvilágosodott és szocialista kulturában ugyanugy elférhet, mint egy hierarchikus keresztényiben vagy egy szabadversenyos polgáriban. Ezekhez az értékekhez pedig s nevezetesen a liberalizmus tágabb értelmezéséhez annál inkább ragaszkodtunk, mert az akkori, fasiszálózó magyar közéletben nem férhettek el. Nem mondhatunk le arról a dicsőség-ről - irtam a Szép Szó első számainak egyikében, s emlékszem, hogy a szót akkor is dőlt betűkkel szedtettem - hogy amikor Magyarországon egyfelől alkotmányos szabadság védelme címén tartóztatják fel a szociális reformokat, másfelől szociális igazságtevés ürügyén igyekeznek az egyéni szabadságot megfojtani, akkor mi vállaljuk a személyi méltóság védelmét és a szociális javítás igyekezetét egyszerre; a liberális bölcelet eredményeit is, a kollektívizmus harcát is. S ha szabad magam továbbidézem, azt is megirtam, hogy az elkövetkező világháboru - akár tetszik a szembenálló feleknek, akár nem - igenis ideologiai háboru lesz, mert nem lehet más- s felülttött törzsiség-rendiség harca lesz a népvonalban képviselt eszme-á-

X Polgári: általában elvárható jelölés - kivéve néhány máz államirányításban nem engedélyezett - az egyetlen, sőt az egyetlen, amely a köztársasági elnök által megjelölt köztársasági elnöknek (magyarul, azaz a polgári jelölés) az az egyetlen, amely a köztársasági elnök által megjelölt köztársasági elnöknek (magyarul, azaz a polgári jelölés)